

VAN KWANTITATIEF NAAR KWALITATIEF, VAN FEIT NAAR BELEVING EN IDENTITEIT. ENKELE BESPIEGELINGEN UIT DE EIGEN ONDERZOEKS- EN ONDERWIJSPRAKTIJK

Dominique VANNESTE

Résumé

Dans notre cas, 30 ans d'activités en géographie se sont accompagnés d'un glissement du quantitatif au qualitatif, du déductif à l'inductif, du réel ou factuel, valide et fiable, au subjectif et discursif. De là l'approche systémique et la théorie de réseaux ont gagné une importance considérable dans notre travail ainsi que les théories concernant le rôle du non-économique dans le développement économique et touristique d'un territoire, comme le contexte interculturel, l'identité et l'histoire ainsi que le progrès de l'économie de l'expérience.

Mots-clés

quantitatif vs qualitatif, factuel vs subjectif, système, réseaux, contexte, identité, expérience

Gaandeweg heeft 30 jaar geografiebeoefening bij ons een spanningsveld in methodologie en benadering doen ontstaan die zowel ingegeven was door de evolutie van de geografie als discipline als door verschuivingen in onze persoonlijke taakstelling zoals te doceren cursussen en onderzoeksdomeinen.

De jaren '80 en zelfs '90 waren voor ons jaren van een vrij eenduidige wetenschappelijk-technische benadering van de geografie met ruimtelijke analysetechnieken en geografische informatiesystemen als ondersteunende tools. Gezien deze tools nog niet zo goed gekend en ontwikkeld waren als tegenwoordig, bekleedden zij een centrale plaats in onze onderwijsopdracht maar ook in onze belangstellingssfeer en als onderzoekstopic. De SAGE University Papers on Quantitative Applications met een veelvoud aan technieken lagen a.h.w. als bijbels op ons nachtkastje en onderzoekers als Peter Burrough, Stan Aronoff, Michael Goodchild, Stan Openshaw, Stewart Fotheringham e.a. waren vaste waarden in onze toenmalige bibliotheek.

De vaststelling van het ruimtelijke patroon was, naast verklaring, een waarde op zich en onze hoofdbekommernis lag bij casestudies (België, Vlaanderen) en dit niet zelden gebaseerd op grote databanken (RSZ, Volks- en woningtellingen). Het is tekenend voor die tijd hoe een andere aanpak met nadruk op perceptie en symboliek van ruimte – getuige ons historisch-geografisch onderzoek uit die tijd (Vanneste, 1997) en ons boekje « *Space and place : Mirrors of social and cultural identities?* » (Vanneste, 1996) – weinig ruimte kreeg en bij wijze van spreken moest beperkt worden tot vrijetijdsbesteding.

In de loop van het laatste decennium is inderdaad, algemeen, de nadruk meer komen te liggen op het menselijke

gedrag, de context, de drijfveren enz. Dit was niet alleen zo binnen de geografie als discipline maar ook binnen ons eigen onderzoek temeer omdat wij stilaan het doceren van bijvoorbeeld GIS en ruimtelijke analysetechnieken aan andere collega's konden overlaten en het domein van toerisme werd toegevoegd aan onze opdracht. Deze overgang bracht ook een verschuiving mee van kwantitatief naar meer kwalitatief, van deductief naar inductief, van reëel in de zin van feitelijk, gevalideerd en betrouwbaar naar meer subjectief en discursief. Deze stap ging niet vanzelf. Oorspronkelijk voelden wij een soort paradox met ons « zijn » als exacte wetenschapper en een probleem inzake methodologische expertise die eerder kwantitatief was en minder kwalitatief. Op gevaar af te breed te gaan werken en een te ruim interesseveld te bestrijken, zijn wij geëvolueerd in een kwalitatieve richting zonder de kwantitatieve benadering te verlaten zoals bijvoorbeeld bij ons werk inzake de Belgische woningmarkt (1997, 1999, 2007, 2009). De systeembenadering en de netwerktheorie zijn veel belangrijker geworden voor ons werk dan vroeger. Economische netwerkvorming en allianties in de economie (2003, 2007), identiteitsvorming gebonden aan historische ruimtelijke structuren en erfgoed (2004, 2009) en lokaal draagvlak voor toerisme in landelijke regio's (bv. met Wereldoorlog I Erfgoedtoerisme als lopend onderzoek) vormen onze recente onderzoekstopics en interessepunten die ook hun weg vinden naar ons onderwijs.

Zij veroorzaakten een beweging naar een epistemologie waarbij wij de informatie op een andere manier dan vroeger verwerven en verwerken. Het menselijke gedrag benaderen we, meer dan vroeger, aan de hand van instrumentaal causality en path dependency, agency, discourse

analysis enz. gehanteerd vanuit een kritisch-realistisch perspectief dat trouwens niet alleen kenmerkend is voor de huidige geografie maar ook voor ruimtelijke planning, architectuur, toerisme enz. De vroegere bijbels op het nachtkastje maakten bijgevolg plaats voor werk van de hand van bijvoorbeeld Chris Storper (1997) en Henry Yeung (2003) rond economische regionale ontwikkeling en globalisering maar ook Manuel Castells (1997) of Ashworth en Tunbridge (1996) rond identiteit, om een niet exhaustief aantal te noemen dat een blijvende impact had op onze onderzoekstopics en – benadering en op de inhoud van onze cursussen.

Deze evolutie is niet zonder gevaar omdat o.i. de nieuwe epistemologie de band met de fysieke werkelijkheid – die voor geografie nog altijd het ruimtelijke patroon is – in de schaduw kan stellen. Wij hebben dan ook getracht om het geografische perspectief, namelijk de ruimte of de verschillende niveaus van een gelaagde ruimtelijkheid als uitgangspunt, te bewaken. Deze evenwichtsoefening was (en is) voor ons een noodzaak; wij stellen ons wel eens de vraag tot waar de geografische competentie reikt (moet reiken) en vanaf waar men het beter aan andere disciplines overlaat (en omgekeerd) zonder afbreuk te willen doen aan een streven naar multi- en interdisciplinaire benaderingen.

Verder zijn wij het geloof in het belang van case-studies en het empirische onderzoek trouw gebleven. In de internationale literatuur worden o.i. te vaak grote theorieën geformuleerd of, meer nog, overgenomen uit het werk van anderen zonder afdoende empirische onderbouw. Het omgekeerde bestaat natuurlijk ook, namelijk casestudies die veel te weinig theoretisch zijn gekaderd en gegrond in theorieën. Dit evenwicht tussen beiden is niet eenvoudig te bereiken en is bovendien onderwerp van uiteenlopende visies en meningsverschillen.

Zijn case-studies inderdaad « niet interessant » of gewoon uit de mode? Wat kan een Australiër met een studie over de Belgische woningmarkt; wat kan een Belg met een schets over de toeristische ontwikkeling op het ver verwijderde Canadese platteland, wat heeft een Nederlander aan de analyse van het toeleveringsnetwerk van een Vlaams bedrijf? Voor ons is het belang van dergelijke studies steeds de illustratie geweest van de impact van het contextuele en het historische aspect of hoe het geografische patroon een onontkoombaar substratum vormt en dit, zonder in een vorm van deterministisch denken te vervallen. Als we ruimte als een agens voor socio-economische structuren en transformaties willen gebruiken als instrument, of in de hand willen houden door planning, is een inzicht in de impact van het contextuele en het historische, o.i. primordiaal. Bijgevolg is het altijd onze stellige overtuiging geweest dat wij nood hebben aan méér i.p.v. minder casestudies.

Wij verwachten dat, in de toekomst, ons meta-theoretische kader, verder zal gestuurd worden vanuit de systeembenadering, met inbegrip van een belangrijke

aandacht voor participatieve verweving en stakeholder management en de betrachting om nog meer accent te leggen op « embeddedness » en op machtsrelaties. Hierbij hopen we meer de sociaal-constructivistische toer te kunnen opgaan door bijvoorbeeld een concept als « gender » sterker te benadrukken in het kader van huisvestingsstudies of bij de analyse van de perceptie, waardering en beleving van toeristische bestemmingen en dit als onderdeel van destination planning en destination management. Netwerkteorieën zullen zeker aanwezig blijven in ons onderzoek en dit zowel vanuit een meer sociaal als vanuit een meer economisch perspectief door te putten uit behaviouristische benaderingen en uit theorieën rond duurzaamheid en die aanleunen bij de evolutionaire geografie om de pure « strategic approach » van de neo-klassieke economie aan te vullen en te nuanceren.

De regio zal hierbij vooraan blijven staan, m.n. als kader voor een geïntegreerd beleid –governance meer dan government – en dit opnieuw vanuit zowel een sociaal als economisch perspectief. Het sociale is verbonden met identiteit en lokaal draagvlak. Dit laatste incorporeert heel wat aspecten van « cultural studies », inclusief, specifiek voor toerisme, aspecten rond « tourist or guest culture » versus « local or host culture ». Vandaar dat o.a. Richard Butler en Peter Bruns de bijbels op het nachtkastje hebben vervoegd. Vanuit economisch oogpunt geloven we in het belang en de impact de belevingseconomie. Er bestaat een enorm literatuuraanbod inzake (comodificatie van) beleving maar de liefhebber van vlotte literatuur kunnen we *De emotiemarkt. De toekomst van de belevingseconomie*, managementboek van het jaar 2004 (Piët, 2003) aanbevelen... als één van de bijbels voor op het nachtkastje.

Onze veelgeroemde holistische benadering wordt uitgedaagd door complexiteit en onzekerheid en een integratieve benadering met een historische en territoriale inbedding en aandacht voor de zogenaamde « circular interdependances », lijkt aangewezen maar niet evident om waar te maken in de praktijk. In ieder geval dragen onze recentste publicaties daarvan duidelijk de sporen.

BIBLIOGRAPHIE

- ARONOFF S. 1989. *Geographical Information Systems: A Management Perspective*. Ottawa (Canada) : WDL Publications.
- ASHWORTH G.J. & TUNBRIDGE J.E. 1996. *The Dissonant Heritage. The Management of the Past as a Resource in Conflict*. Chichester (UK) : John Wiley & Sons.
- BURNS P.M. & NOVELL! M. (eds) 2006. *Tourism and Social Identities. Global Frameworks and Local Realities*. Amsterdam : Elsevier.
- BURROUGH P.A. 1986. *Principles of Geographical Information Systems for Land Resources Assessment*. Oxford : Clarendon Press.
- BUTLER R.W. (ed.) 2006. *The Tourism Area Life cycle*,

- Vol. 2. *Conceptual and Theoretical Issues*, Channel View Publications. Buffalo –Toronto : Clevedon Press
- CASTELLS M. 1997. *The Power Of Identity*. Oxford : Blackwell.
- FOOTE K.E. & VANNESTE D. 2009. The Menin Gate Memorial, Ieper, Belgium. *Sacred Places in Modern Western Culture* (eds Molendijk A. L., Post P., Kroesen J.). Leuven : Peeters (forthcoming).
- FOTHERINGHAM A.S., BRUNSDON C. & CHARLTON M. 2000. *Quantitative geography: perspectives on spatial data analysis*. London : Sage Publications Ltd.
- GOOSSENS L., THOMAS I. & VANNESTE D. 1997. *HUISVESTING in sociaal-/economisch en geografisch perspectief 1981-1991*, Monografie nr 10, Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden. Brussel : Nationaal Instituut voor de Statistiek.
- GOOSSENS L., THOMAS I. & VANNESTE D. 1999. *LE LOGEMENT réalités socio-économiques et géographiques 1981-1991*, Monographie no 10, Services féd. des Affaires scientifiques, techniques et culturelles. Bruxelles : Institut national de Statistique.
- MAGUIRE D.J., GOODCHILD M.F. & RHIND D. (eds) 1991. *Geographical information systems. Principles and applications*, Longman Scientific and Technical, 2 vol., London (UK), New York (NY).
- OPENSHAW S. & TAYLOR P. 1981. The modifiable areal unit problem. *Quantitative Geography: A British View* (eds N. Wrigley & R.J. Bannet). London : Routledge & Kegan Paul.
- PECK J. & YELNG H.W (eds.) 2003. *Remaking the Global Economy : Economic-Geographical Perspectives*. London : Sage.
- PIET S. 2003. *De emotiemarkt. De toekomst van de beleveniseconomie*. Amsterdam : FT Prentice Hall-Pearson Education Benelux.
- STORPER M. 1997. *The Regional World. Territorial Development in a Global Economy*. New York : The Guilford press.
- THOMAS I., VANNESTE D. & QUERRIAU X. avec la collaboration de GOOSSENS L. 2009. *Atlas de la Belgique. Habitat*. Bruxelles : Politique scientifique fédérale - INS (forthcoming).
- VANNESTE D. (ed.) 1996. *Space and place: mirrors of social and cultural identities*, *Acta Geographica Lovaniensia*, Vol. 35. Leuven - Louvain-la-Neuve : Geografisch Instituut KULeuven - Institut de Géographie –UCL.
- VANNESTE D. 1997. Rural economy and indigence in midnineteenth-century Belgium. *Journal of Historical Geography*, 23, 1, pp. 3-15.
- VANNESTE D., ABRAHAM F., CABUS P. & SLEUWAEGEN L. 2003. *Belgische werkgelegenheid in een mondialiserende economie. Impact op de micro-economische en de geografisch-territoriale structuur*, Federaal Wetenschapsbeleid. Gent : Academia Press.
- VANNESTE D. & CABUS P. 2007. Networks of firms in Flanders, Belgium. Characteristics and territorial impacts. *International Business Geography Case studies of corporate firms* (Pellenberg P., Wever E.). London & New York : Routledge, pp. 2 1-60.
- VANNESTE D., THOMAS I., GOOSSENS L. M.M.V. DE DECKER P., LAUREYS J., LAUREYSSEN I., QUERRIAU X, VANDERSTRAETEN L., WEVERS W. 2007. *Woning en woonomgeving in België*. Brussel : Federaal Wetenschapsbeleid en FOD. Economie- Statistiek.
- VANNESTE D., THOMAS I., GOOSSENS L. M.M.V. DE DECKER P., LAUREYS J., LAUREYSSEN I., QUERRIAU X, VANDERSTRAETEN L., WEVERS W. 2007. *Le logement en Belgique*. Bruxelles : Politique scientifique fédérale et SPF. Economie-Statistique.
- VANNESTE D., THOMAS I., & VANDERSTRAETEN L. 2008. The spatial structure(s) of the Belgian housing stock. *Journal of Housing and Built Environment (HBE)*, 23, pp. 173-198.
- VANNESTE D. 2009. The Importance of local identity and support for the conservation of heritage. The case of a pre-industrial neighbourhood in a city center. *Journal of Resource Science* (forthcoming).

Coordonnées de l'auteure :

Dominique VANNESTE
Professeure
Sociale en Economische geografie – Toerisme
KULeuven
dominique.vanneste@ees.kuleuven.be

